

HALK ANLATILARINDAKİ BİLGE TİPİNİN “GÖNÜL DAĞI” ADLI DİZİDEKİ TEMSİLCİSİ: CİRİTÇİ ABDULLAH

Hatice BAŞTÜRK SOYDEMİR¹

ÖZET

Geçmişten günümüze insanlara manevî liderlik yapan, tecrübeleri ve ilmiyle yol gösteren, öğütleri dinlenen kıymetli büyükler vardır. Bu kimseler iyi ahlaklı ve olgun kimseler olarak toplumların varlığını ve devamını sağlar; toplumun duygu ve düşünce birliğinin oluşumuna katkıda bulunur. Onlar, idealize edilmiş tiplerdir. Türk kültüründe özel bir yeri olan ve bahsedilen özellikleri taşıyan kişiler “bilge insanlardır”. Türk destanlarını incelediğimizde cesur beylerin, yiğitlerin her daim yanı başında olan bilgeleri görürüz. Oğuz Kağan’da bazen Uluğ Türk bazen Irkıl Ata, Yuşu Hoca; Manas’ta Bakay, Dede Korkut Kitabı’nda ise Dede Korkut olarak karşımıza çıkarlar. Sözlü kültür döneminin önemli bilgilerinin, günümüzde pek çok farklı eserde yansımaları mevcuttur. Sözlü kültür geleneğimizin bir parçası olan bilge tipini, ikincil sözlü kültür ortamlarında çeşitli kahramanlarda görmemiz mümkündür. Bilge tipinin bir örneğini, Ekim 2020’de yayımlanmaya başlayan Gönül Dağı adlı dizide Ciritçi Abdullah adlı kişi temsil eder. Halk anlatılarındaki bilge kişilerin olaylara dâhil olduğu yerler ile Ciritçi Abdullah’ın dizideki rolü karşılaştırıldığında büyük benzerlikler tespit edilmiştir. Çeşitli değişimler mevcut olmakla birlikte bilge tipi günümüzde hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilge tipi, halk anlatıları, Gönül Dağı, Ciritçi Abdullah, temsilci

THE REPRESENTATIVE of the WISE TYPE in FOLK NARRATIVES in the TV SERIES NAMED “GÖNÜL DAĞI”: CİRİTÇİ ABDULLAH

ABSTRACT

From the past to the present there have been valuable elder people who lead people spiritually, who guide people with their knowledge and their experiences; and whose advices are listened by many people. As moral and

¹ Hatice Baştürk Soydemir, Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi Erzurum, hatice_basturkk_@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5724-0847.

mature people, they ensure the existence and continuation of societies; and contribute to the formation of the unity of feeling and thought of the society. They are idealized types. They are “wise people” who own a special place in Turkish culture and have the aforementioned characteristics. When Turkish epics are examined, it is realized that the wise men are always by the side of the brave and the valiant men. In the Oguz Kagan Epic, they sometimes appear as Uluğ Türk , İrkıl Ata or Yuşı Hoca; in Manas Epic as Bakay; and in the Book of Dede Korkut as Dede Korkut. The important wise types of the oral culture have reflections in many different works today. It is possible to see the wise type that is a part of our traditional oral culture in the secondary culture environments embodied by various characters. An example of the wise type is represented by a person named Ciritçi Abdullah in the TV series Gönül Dağı, which started broadcasting in October 2020. Remarkable similarities have been identified when the events where the wise people in the folk narratives are involved and the role of Ciritçi Abdullah in the series Gönül Dağı are compared. Although there are various variations, the wise type still exists today.

Keywords: *Wise type, folk narratives, Gönül Dağı, Ciritçi Abdullah, representative*

1. GİRİŞ

Gerek destanlar gerekse efsaneler milletlerin bilinçaltlarına yüklenen büyük emelleri barındırır. Toplumlarda yöneticiler ve bilge kişiler sıradan insanlara nazaran çok az sayıdadır. Destanlardaki bu üstün vasıflı kişiler günümüz insanlarına da eski ihtişamlı zamanları hatırlatarak onlarda bir gelecek özlemi oluştururlar. İşte bu gelecek özlemi bazen askerî veya siyasî liderler bazen de ulu bilgeler ve ozanlar tarafından millî bir ülkü haline getirilir. Destan bilimciler, destanların millî ruhu ve ideali yansıttığı konusunda hemfikirdirler. Millî ruhu ve ideali taşıyan destan ve efsaneler her dönemde insanların ruhuna nüfuz edebilmiştir. Her ne kadar modern zamanların yaşantısı, destanlarda anlatılan dönemlerden farklı da olsa modern insanda da bir destan özlemi vardır. Âdeta bilinçaltında saklanan bu duygu, çeşitli romanlarda, filmlerde açığa çıkmaktadır. Yani günümüz insanı hâlâ destanlara, efsanelere sığınır ve çeşitli yapıtlarında onlardan beslenir. Bundan dolayı efsane ve destanların hâlâ güncelliğini koruduğu söylenebilir (Ercilasun, 2019:5-6). Bu bağlamda pek çok televizyon dizisinde, destanî bir miras ve motif olan bilge tipine yer verildiği görülmektedir. Çünkü büyük kahramanları hatırlamak insana tatmin duygusu vermektedir.

“Toplumsal ve sosyal çerçevede içerisinde destanlarda bilge tipi ‘aksakallı’, ‘ata’, ‘hoca’, ‘koca’, ‘dede’ gibi isimlerle anılır” (Bars, 2018:123). Destanlarda karşımıza çıkan bilge kişiler; toplumun menfaatlerini ön planda tutan, cihan hâkimiyeti ülküsü olan liderlere akıl

hocalığı yapan, yol gösteren kimselerdir. Oğuz Destanı’nda, Oğuz’un “cihanşümul devlet” kurma amacıyla çıktığı seferlerde, karşılaştıkları her müşkül durumda çıkış yolu gösteren “Yuşu Hoca” adında bir bilge vardır. Oğuz, ordudaki yaşlıları kendi emirlerini yerine getirmekten âciz oldukları ve savaşamayacakları için “Aq-qaya” adında bir yerde bırakmak ister. “*Bu ihtiyarlar arasında pek dirâyetli, akıllı, görmüş geçirmiş ve dünyanın acı tatlı günlerine erişmiş Yuşu Hoca adında birisi vardı. Onun Qara-Sülük adında bir oğlu vardı. Baba oğula dedi ki: ‘Siz bilinmeyen bir yola çıkıyorsunuz. Aranızda bilgili, yaşlı kimse de yok. Eğer zor durumda kalırsanız ne yaparsınız? İyisi mi beni yanınıza alınız, bir gün işinize yararım.’ Oğul dedi ki: ‘Ey baba, Oğuz’un buyruğuna nasıl karşı gelebilirim?’ Sonunda onu bir sandığa iyice yerleştirip develerin üzerine yüklediler ve kendileri ile beraber götürdüler.*” (Togan, 1982:23). Seferler boyunca, yapılan kengeşlerde çözüm elde edilemediğinde Kara Sülük gizlice babasına danışarak ondan yapılması gerekenleri öğrenir. Böylece Kara Sülük, Oğuz’un takdirini kazanırken (Kaplan, 2021:25) esasında Yuşu Hoca ordunun güç işlerini halledip, müşküllerini çözmüş olur. Bahattin Ögel’in “Türk Mitolojisi” adlı eserinde Oğuz Kağan Destanı’nda bilge tipinin temsilcisi olarak Uluğ Türk’ü görürüz. Manas Destanı’nda, “*Danışma için yaptığım toplantıya gelenler, iyice dinleyiniz, anlayınız. Atalarımızdan kalan topraklarımızı düşmandan kurtarmak için sefere hazırlanmış bulunuyorum. Danışmanlarımızın, aksakallarımızın hepsinden atalarımızın yaptıklarını, hareket tarzlarını soruşturup öğrendim.*” (İnan, 2017:24) dediği toplantıda danıştığı kişilerin başında “Bakay Alp” gelir. Bakay, her daim Manas’ın ve askerlerinin yanında onlara kılavuzluk yapan kişi olmuştur. Dede Korkut Kitabı’nın Mukaddime’sinde, Dede Korkut’un tanıtıldığı satırlarda bilge tipinin genel çerçevesinin çizildiğini görmekteyiz. Bu satırlar şöyledir: “*Resûl Aleyhisselâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ortaya çıktı. Oğuz’un ol kişi tamam bilicisi idi. Ne derse olurdu. Türlü haber söylerdi. Hak Teâlâ onun gönliüne ilham ederdi.(...) Korkut Ata Oğuz kavminin müşkülünü hallederdi. Her ne iş olsa Korkut Ata’ya danışmayınca yapmazlardı. Her ne ki buyursa kabul ederlerdi. Sözüünü tutup tamam ederlerdi.*” (Ergin, 2021:13). “*Dede Korkut, göçebe Türklerin yüceltip kutsallaştırdığı, bozkır hayatının geleneklerini ve törelerini çok iyi bilen, kabile teşkilatını koruyan bir Oğuz büyüğüdür. Halkın atası, kabilenin reisi, bilgin, güçlü halk ozanı ve bilge olarak Dede Korkut’un tasviri kitabın başından sonuna kadar tekrarlanır (URL 1).*” Dede Korkut, Oğuz beylerine söz geçirecek kadar devlet düzeninde etkili olan bir kişidir, han tayin edecek kadar güçlü bir kişiliği vardır. Oğuz ilinin kıymetli büyüğü, danışmanıdır. Yiğitlere

beylik, halkına toylar veren lider bile onun sözünü dinler isteğini yerine getirir. Toplumun başına gelebilecek olumsuz durumlardan sakındırıcı, kurtuluşa erdiren nasihatleri her zaman dinlenmiştir. Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu'nda Yigenek, rüyasını arkadaşlarına anlatırken “ *Ak sakallı Dede Korkut'tan öğüt aldım.*” (Ergin, 2021:163) der. Begil Oğlu Emre'nin Destanı'nda Bayındır Han, Gürcistan'dan çok az miktarda haraç geldiği için müteessir olmuştur. Bayındır Han'ı teselli eden ve ona tavsiyede bulunan kişi Dede Korkut'tur: “*Hanım niye müteessir oluyorsun, dedi. Der: 'Nasıl müteessir olmayayım, her yıl altın akçe gelirdi, yiğide beye verirdik, hatırları hoş olurdu. Şimdi bunu kime verelim ki hatırı hoş olsun?' dedi. Dede Korkut der: 'Hanım bunun üçünü de bir yiğide verelim. Oğuz iline karakol olsun.'* dedi. Han Bayındır: ‘*Kime verelim?’* dedi. Sağına soluna baktı, kimse razı olmadı. Begil derlerdi, bir yiğit var idi, ona baktı, der: ‘*Sen ne dersin?’* Begil razı oldu. *Kalktı yeri öptü. Dedem Korkut himmet kılıcını beline bağladı, çomağı omuzuna koydu, yayı koluna geçirdi.*” (Ergin, 2021:185). Bu kesit, hanlar hanının bile Dede Korkut'un öğütlerinden nasiplendiğini açıkça göstermektedir. Dede Korkut özelinde bahsedilen bu özellikler diğer anlatılarda yer alan kişiler için de uygundur.

Destanlarda yer alan bilge kişiler, diğer insanlardan ayrılan farklı özellik ve kişilikleriyle içinden çıktıkları toplumların idealize edilmiş tipleridir. Topluma manevî liderlik yapan, toplumu yönlendiren, her kesimden insana sözünü geçirebilen, öğüt verici lider konumundaki bu kimseler zamanla bazı dönüşümler geçirse de varlığını sürdürmektedir. Önceleri aksakalları ile beliren bu tipler zamane şartlarına bağlı olarak farklı fiziksel görünümle karşımıza çıkabilmektedir. Bilge kişilerin toplumsal statüsü yüksektir; bu maddî açıdan değil manevî bir üstünlüktür. Kendilerine toplumun bakışı farklıdır. Yaşadıkları toplumda birleştirici, bütünleştirici etkileri söz konusudur. Elektronik kültür ortamında yeni Uluğ Türkler, Dede Korkutlar ortaya çıkmakta, çeşitli dizilerde başkahramanların yanında filmin gizli kahramanları olarak kendilerini göstermektedirler (Bars, 2018:121).

19. yüzyılın başlarında Dresten'de bulunan Dede Korkut Kitabı; Oğuzlar'ın tarihini “Oğuzlar (Türkmenler)” adlı eserinde yazan Türk tarihçisi Faruk Sümer tarafından, Oğuz Türklerinin millî destanı olarak kabul edilir. Bu kıymetli eserden – Dede Korkut'tan- bir Dede Korkut mirası oluşmuştur. Dede Korkut anlatıları geniş bir Türk coğrafyasında yaygındır ve farklı türlerdeki eserlerde yansımaları görülmektedir. Çeşitli hikâyelerde, masallarda temel olarak Dede Korkut boylarındaki konular korunmuştur. Sadece hikâye ve masallarla kalmaz Dede Korkut mirası

resim gibi çağdaş sanatlarda, şiirde, tiyatrodaki, sinemada varlığını sürdürmektedir. Bunun yanında filmler ve çizgi filmler de Dede Korkut’tan beslenmiştir (Ercilasun, 2019:542-546).

Türk kültürü ve tarihi açısından böylesine kıymetli eserlerde yer alan, toplumun âdeta manevî bir ihtiyacı konumundaki ulu bilge kişiler, TV dizilerinde de kendini göstermektedir. Destanlarda, Dede Korkut boylarında en kritik yer ve zamanlarda olaylara dâhil olan bilge şahsiyetlerle dizilerde ete kemiğe bürünmüş şekilde karşılaşmamız mümkündür. İncelediğimiz diziden daha önce yayımlanmış olan Deliyürek’te Kuşçu, Kurtlar Vadisi’nde Ömer Baba, Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz adlı dizide de Şahin Ağa olarak (Bars, 2018:126-129) karşımıza çıkan elektronik kültür ortamının bilgelerine Gönül Dağı adlı dizideki Ciritçi Abdullah da eklenmiştir.

2. ÇALIŞMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

Bu çalışmada TRT 1’de yayımlanmakta olan “Gönül Dağı” adlı dizide, halk anlatılarındaki bilge tipinin Ciritçi Abdullah adlı kişi tarafından temsil edildiği gösterilmeye çalışılmıştır. Dizi, halk bilimsel bir bakış açısıyla incelenmiş; birinci sözlü kültür ortamındaki idealize bir tipin elektronik sözlü kültür ortamında varlığını hâlen koruduğunu göstermek, bilge tipinin Türk kültüründeki sürekliliğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Ekim 2020’de yayımlanmaya başlayan dizinin makale yazım sürecine kadar olan bölümleri izlenerek içerik analizi yapılmış ve Ciritçi Abdullah’a ait sahneler üzerinde yoğunlaşmıştır. Halk anlatılarındaki bilge kişiler ile Ciritçi Abdullah arasındaki benzer özellikler tespit edilmiştir. Veriler elde edilirken doküman incelemesi yönteminden de yararlanılmıştır.

3. KÜLT, ATALAR KÜLTÜ, BİLGE TİPİ

Kült sözcüğü Latince kökenli olup “tapınma” anlamına gelen “cultus” ile ilişkilidir. Günümüzde folklor, teoloji, arkeoloji, antropoloji, sosyoloji, din sosyolojisi başta olmak üzere farklı disiplinlerce, farklı bağlamlarda tanımları yapılan çok anlamlı bir kavram olarak karşımıza çıkar (Dilek, 2020: 48). Saygı duyma, kutsama, kendini bir şeye adanma, ululama, yüceltme gibi anlamlar en yaygın kült tanımlarındandır. Bunun yanında “bağlılık duyma ve bağlılık duyulanlar içinde kendini diğerleri içinde ayırt etme” söz konusudur (Yıldız Altın, 2019:1055). Kült kavramına bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşan Yıldız Altın’ın önerdiği kült tanımına göre “kült, benzerleri içinde ayrılan; maddî, manevî ve sosyal yönleri olan; mit ve ritlerle aktarılan, kutsal olduğuna

inanıldığından gönüllü bir bağlılık duyulan; arkaik geçmişle bağlantısı sebebiyle varyantlaşırken kalıplaşan ve gelenekselleşen ve bünyesindeki uyarlanma sayesinde kendini sürekli yenileyen bir inanış örüntüsüdür. Bu örüntü, genel olarak, mitlerin ve ritüellerin bölünebilen en küçük parçasıdır (2019:1066).”

Kültlerin oluşumunda ve toplum hayatında kıymete haiz olmalarında -sıralama gözetmeksizin- “inanç, ihtiyaç-fayda, korunma, korku ve benzerlerinden farklılık” olmak üzere beş ana etken vardır. Kült anlayışı ve kültürün etrafında şekillenen inanış, ritüel ve uygulamalar esasında benzer olaylar neticesinde ortaya çıkmıştır. Mitik dönemlerde oluşan kültürlerden bazıları zamana direnmiş, varlığını korumuştur. Bununla birlikte zaman içerisinde yeni kültür oluşumları da görülmüştür. Yani kültür oluşumu geçmiş ve geleceği olan bir süreçtir. Bununla birlikte kültürler işlevseldir ve bu özellikleri nedeniyle toplum hayatında önemli yere sahiptirler. Hatta kültür ve medeniyetin inşasında büyük rolleri vardır. Kültür anlayışının önemi göz önünde bulundurulduğunda insanlığın kültür, inanç ve medeniyeti daha iyi anlaşılabilir (Dilek, 2020:48).

Bir inanışın kültür seviyesine ulaşabilmesi için kalıplaşma, varyantlaşma ve gelenekselleşme aşamalarının gerçekleşmesi gerekir. Bir inanışın gelenekte varlığını devam ettirebilmesi için önce kalıplaşması gerekir. Kalıplaşan unsurların zamanla değişime uğraması, etki alanı genişlerken çeşitlenmesi ile varyantlaşma gerçekleşir. Bu sürecin devamında inanış eğer halen işlevselliğini muhafaza edebilmişse, inananları, takipçileri varsa gelenekselleşme görülür. Kültür bir semboller bütünü olarak ifade edilecekse bu bütünün parçalarından biri de kültürlerdir. Ayrıca biyolojik olarak aktarılamayan kültürün aktarımını sağlayan en önemli vasıta kültürlerdir (Yıldız Altın, 2019: 1057-1059).

Günümüzde de varlık gösteren kültürlerden biri olan atalar kültürü ölmüş büyüklere tâzim, atalara saygıyı ifade eder ve baba hukukunun inanç sahasındaki belirtisi olarak görülür (Kafesoğlu, 2013:292). Bireyler için yaşlılık sadece yaş almak iken toplum için, gerçekte her zaman bünyesinde var olan potansiyeli herkesin kullanamadığı sosyal bir roldür. Bu rol değişkenlik gösterebilir. Bazı Türk toplumlarında – Tuvalar-toplumun dışına itilmiş ve birey statüsünü kaybetmiş yaşlı kimse olarak görülebilir. Öte yandan ihtiyarlara her zaman saygı gösterilir ve onlardan korkulur. Geleneklere göre yaş demek, insan ihtiraslarından arınmış bilgi demektir. Bunun yanında insanı farklı bir dünyaya yaklaştıran bir unsurdur. İhtiyar insanlar, hayat tecrübelerinin, halkın bilgi ve geleneklerinin koruyucusu sayılırlar ve “atalar” kategorisine dahil edilirler. İhtiyarlar/atalar, varislerinin refahının garantörü olarak

görülürler (Lvova vd., 2013:92-93). Güney Sibirya’daki çeşitli Türk topluluklarından Hakaslarda ihtiyarlara saygı gösterilir, onlar yedirilir, içirilir ve onların duaları alınır. Yakutlar arasında “ihtiyar” kelimesi saygının bir kelime olarak kabul edilir. Ayrıca Yakutların tanrılarını, dağlarını, nehirlerini, geniş tarlalarını “ata” veya “nine” diye adlandırdıkları bilinir (Lvova vd., 2013:94-95).

Atalar kültürünün gerek eski halk anlatılarındaki gerekse günümüz medya yapımlarında karşımıza çıkan temsilcileri bilge tipidir. Tipleri tanımak; insanların gündelik hayatlarını, adabımuaşeret tarzlarını, gündelik uğraşlarını, insanın yaşadığı dönemin estetiğini, zevklerini, kalıp yargılarını ve kültürünü incelemeye olanak tanır. Bununla beraber tipleri incelemek, kültürel biçimlerin tanımlanması ve somut olmayan kültür/yaşam alanının röntgenini çekmek gibidir (Aydemir, 2016:23-24).

Bilge tipini, toplumun kanaat önderi olarak değerlendirmek mümkündür. Dünyada “opinion leader”, “etkili insan” gibi ifadelerle karşılık bulan “kanaat önderi” tipolojisi toplumun yaşam tecrübelerinden, kültürel ve tarihsel hafızasının artalanından beslenerek var olur. “Kanaat önderi” olarak tarif edilen tip, özellikle tarihsel rezervler ile gündelik yaşam pratiklerinin yeniden işlenmesi ile oluşur. Yani kanaat önderi, kültürü arkasına alarak ve gelenekten beslenerek toplumun çeşitli alanlarına temas eder. “Kanaat önderi kimdir, toplumda nasıl algılanır?” gibi sorulara verilecek cevaplardan hasıl olan kavramlar şunlardır: saygı, güven, erdem, cesaret, dindarlık, hürmet, ileri görüşlülük. Öne çıkan bu kavramların yanında kanaat önderleri etrafındaki insanlarda rızaya dayalı bir itaat söz konusudur. Kanaat önderleri, kültürün olağan işleyişinde başrol, topluma mihmandar olan liderdir (Ulutaş, 2016:316-329).

Toplumsal tipleri kültürel ortamların ürünü olarak düşündüğümüzde bilge tipini her dönemde Türk toplumunun bir ihtiyacı, vazgeçilmezi, ilim ve tecrübenin bir arada olduğu yegâne kişiler olarak tarif etmek mümkündür.

4. GÖNÜL DAĞI

17 Ekim 2020 tarihinde TRT 1 ekranlarında yayımlanmaya başlayan ve yönetmenliğini Yahya Samancı’nın yaptığı dizi üçüncü sezonu ile yayımlanmaya devam etmektedir. Yazar Mustafa Çiftçi’nin bozkır hikâyelerinden esinlenilerek çekilen dizi aile, aşk, komedi, dram türündedir. Anadolu halkının yaşamını konu alan ve “Bozkırda Bir Anadolu Masalı” sloganıyla seyirci karşısına çıkan dizi (URL 2), Türk kültürüne ait pek çok gelenek, görenek ve âdetleri yansıtmaları açısından dikkat çekmektedir.

Folklor ürünleri, iletişim kültüründe çeşitli işlevlerde kullanılmaktadır. “*William Bascom, folklorun çok sayıdaki işlevi arasında önemli gördüklerini şu dört başlıkta toplamıştır: a. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme; b. değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme; c. eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılması; d. toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma mekanizması.*” (Güvenç, 2014: 44). Kitle iletişim araçlarından olan televizyonda, geniş halk kitlelerine ulaşan Gönül Dağı adlı bu dizide folklor ürünleri diziyeye serpiştirilerek yukarıda sayılan işlevlerden ilk üçü yerine getirilmektedir denilebilir. Komedi özelliği ile insanları eğlendirme işlevi de bulunan dizide hoşgörü, yardımseverlik, birlik beraberlik, vefa, fedakârlık, sevgi, saygı, cömertlik, ataya saygı, çalışkanlık, sadakât, küçüklere merhamet etme gibi pek çok değer; kız isteme, yeni doğana ad verme, düğün, nişan ve söz merasimlerine ait pek çok âdet ve gelenek ele alınarak izleyiciye aktarılmaktadır. Bunların yanında dinî bayramlara ve özel günlere has konular ele alınmakta, millî değerlerimizden bayrağımız uygun yer ve zamanlarda mutlaka görülmekte, türkülerimiz dizinin olmazsa olmazı olarak gerek arka fonda gerekse merasimlerde oyunlar eşliğinde sunulmaktadır.

İnsanların bize biz olduğumuzu hatırlatan unsurlara karşı duyduğu ilgi, özlem ve bağlılık genelde halkbiliminin özelde ise halk edebiyatı ürünlerinin farklı eser veya yapımlarda kullanılmasını sağlamaktadır. Her milletin bilinçaltında belli bir folklor birikimi mevcuttur. Folklor unsurlarına ait çağrışımlarla alıcıyı, hedef kitleyi etkilemek veya o ürünün gerekliliği konusunda alıcıyı ikna etmek için folklorik unsurların kullanılması bilinçli olarak yapılmış tercihlerdir. Çok satılan kitaplarda efsane, halk hikayesi ve masal motiflerinin kullanılması; reklam metinlerinde mâni, türkü, efsane gibi türlerin kullanılması; senaristlerin halk edebiyatı formatları kullanmaları; sevilerek takip edilen dizilerde meddahlık geleneği, doğum, evlenme, ölüm, askerlik gibi geçiş dönemi ritüellerinin ve çeşitli halk hikayesi, masal motiflerinin kullanılması izlenme, okunma oranlarını artırmak amacıyla yapılan seçimlerdir (Oğuz vd., 2021:561).

“*Türk sinemasının Anadolu gerçeklerini, halk yaşamının özgün yanlarını, geleneksel değerleri ve özellikle kırsal alanda etkinliğini sürdüren töre ve âdetleri konu edinen başarılı yapıtlara sahip olduğuna dikkat çeken Sedat Veyis Örnek, çarpıcı anlatımlarla hazırlanan yapımların halkbilimini doğrudan ve dolaylı ilgilendirdiklerine dikkat çeker.*” (Güvenç, 2020:60-61). Gönül Dağı adlı dizi, halkbilimi unsurlarını barındırması sebebiyle incelenebilecek bir yapımdır.

Dizide olayların geçtiği yer Gedelli olarak gösterilse de çekimler Eskişehir’in Sivrihisar ilçesinde yapılmaktadır. Araç plakalarının 66 olmasından da anlaşılacağı üzere hikâye Yozgat’ı anlatmaktadır. Dizide görünen Gedelli, günümüzde Niğde ilinin Ulukışla ilçesine bağlıdır (URL 3).

Dizinin konusu şöyledir: Gedelli kasabasında yaşayan Taner, Veysel ve Ramazan adlarındaki üç amcaoğlunun çocukluk yaşlarından beri yeni şeyler icat etme merakları vardır. Büyüdüklerinde de bu hevesleri devam eder ve farklı bir kanat yapısına sahip bir uçak üreterek yatırımcılar bulup işlerini ilerletmek istemektedirler. Bir yandan üç amcaoğlunun mucitlik aşkı ve üretim faaliyetleri öte yandan kasabada geçen kâh komik kâh hüzünlü olaylar dizinin hikâyesini oluşturmaktadır (URL 4).

Gönül Dağı dizisi geleneği ele alan dokusu, mütevazı halk yaşantısını konu edinmesi, samimi dili sayesinde geniş bir seyirci kitlesine ulaşmıştır. Sosyal medya ortamlarındaki paylaşımlarda dizi ile ilgili beğeniler ve devamının gelmesine dair temenniler sıkça dile getirilmektedir. *“Dizinin YouTube üzerinden yayımlanan bölümleri ve fragmanları da büyük ilgi görmektedir. Bu paylaşımlar altına yapılan binlerce yorumda dikkate değer ortak görüşlerden birkaçı şöyle özetlenebilir: Diğer dizilerde olan kavga gürültü bu dizide yok. Hem ağlatıyor hem güldürüyor hayata dair gerçek olan her şeyi içinde barındırıyor. O kadar özledik ki Anadolu’nun o saf masum insanların aşklarını, hikayelerini... Bu dizideki herkes o kadar güzel seviyor ki buyurun örnek alınacak bir dizi size. Yıllardır Türk örf ve adetlerine uymayan dizilerden bıkmıştık. Bizim insanımızı acısıyla tatlısıyla anlatan bir dizi. Sanki yıllardır bu diziyi beklemişiz gibi aileye öyle bir dokunuyor ki hem ağlatıyor hem güldürüyor...”* (Aslantaş, 2021: 448).

Bu dizide kahramanların hepsi yeri gelir başrol olur. Şöyle ki çoğu bölümde bir kahraman ele alınarak onun yaşam öyküsü anlatılır; kırgınlıkları, geçmişi, duyguları, içsel konuşmaları aktarılır. Kahramanların gülen yüzlerinin, neşelerinin ardında gizli kalmış yanları, yaraları ve iç dünyaları açığa çıkarılır. Onların ağzından duygulu ve özlü sözler söylenerek adeta her birinin hayatından ayrı ayrı kıssadan hisse çıkarılır.

Bu dizide kişiliğiyle, toplumdaki yeriyle, sözleriyle, olaylara bakış açısıyla ön plana çıkan; “bin bilse de bir bilene danışması” gerektiğini atalarından öğrenen bir toplumun olmazsa olmazlarından olan kişi “Ciritçi Abdullah”tır.

Bu çalışmamızda, Yavuz Sepetçi'nin canlandırdığı Ciritçi Abdullah adlı kahramanın halk anlatılarındaki bilge kişilerle benzer yönleri ortaya konulacaktır. Ciritçi Abdullah'ın, bilge tipinin bir temsilcisi olduğu görüşü örneklerle desteklenecektir. Dizi yeni bölümleriyle seyirci karşısına çıkmaya devam etmektedir. Bundan dolayı, makalenin yazım sürecine kadar geçen süre zarfında yayımlanan bölümlerden tespit edilen kesitler dikkatlere sunulacaktır.

5. CİRİTÇİ ABDULLAH

“Zaman bir tren, her bir anı da onun vagonları gibi sanki... Sıra sıra geçiyor insanın ömründen. Penceresindeki resimler değişiyor, o resimlerle beraber sen de değişiyorsun. Sonra dönüp bakıyorsun 70 senelik ömrü hayatında 70 tane Abdullah bırakmışsın. 70 tane mezar ve sen bir mezar taşı gibi dimdik ayakta ve onların başındasın. Bu gözler neler gördü, nelere şahit oldu... Kaç tane sır, kaç tane acı, kaç tane keder geldi geçti gözümün önünden. Ne kavgalar, ne mücadeleler, ne kırgınlıklar... Ben Ciritçi Abdullah. Gençliğim at sırtında geçti. Her ata binişimde atımın terkisine sırlarımı koydum. Yitirdiğim günlerimi koydum. Mutluluk, hüznün ve pişmanlıklarımı... En çok korktuğum şey bir gün yaşlanmaktı ama şu yaşımda anladım ki yaşlanmak o kadar da korkulacak bir şey değilmiş. İnsan dinginleşiyormuş; endişelerinden, beklentilerinden, hırslarından, kendisine acı veren her şeyden uzaklaşıyormuş. Asıl korkulacak şey atının terkisine koyduğun pişmanlıklarınmış.” (URL 5) sözleriyle Ciritçi Abdullah kendisini tanıtır. Bu sözler; kahramanın üslubunu yansıtmaları, hayatı yorumlayışını göstermesi, tecrübelerini hissettirmesi bakımından küçük bir kesittir. Kahraman, mütevazı bir köy evinde tek başına yaşamaktadır. Tek başına yaşar ancak yalnız değildir çünkü “danışma mercii” olarak geleni gideni çok olmaktadır. Mütevazı hayat biçimi kıyafetlerinde de kendini göstermektedir, sürekli üstünde gördüğümüz örme hırkası, tasavvuf felsefesinde sıklıkla kullanılan “Bir lokma, bir hırka” ifadesini akla getirmektedir. Zaten dizide genel olarak mütevazı halk yaşantısı anlatıldığından, dizinin bilgisi olarak Ciritçi Abdullah'ta bunu görmek olağandır.

5.1. At Motifi ve Ciritçi Abdullah

Ciritçi Abdullah kendini tanıtırken “Gençliğim at sırtında geçti.” der. Bu, onun iyi bir at binicisi olduğunun bir işaretidir. Zaten bu özelliği dizideki sahnelerde yer yer kendini göstermektedir. Dizinin 40. bölümüne baktığımızda dizideki kahramanlardan Taner'in düğününün yapıldığını ve düğün merasiminde geleneksel sporlardan “cirit”in oynandığını görürüz. Ciritçi Abdullah burada “*Cirit işi, yiğit işi, mert işi... Atı yağız olan,*

bileği güçlü olan, ciridi sağlam atan kazansın. Hadi Bismillah...” der ve davul zurna eşliğinde cirit müsabakası başlar (URL 6). Bu sahne, Ciritçi Abdullah’ın atı kullanmadaki maharetini gösteren önemli bir sahnedir. Temsil edilen bilge şahıslardan biri olan Dede Korkut’un at binmedeki maharetini Kam Püre’nin Oğlu Bamsı Beyrek boyunda görmemiz mümkündür. Dede Korkut, Deli Karçar’dan kız kardeşi Banu Çiçek’i istemek için uygun görülen kişi olur. Burada Dede Korkut “*Dostlar, mademki beni gönderiyorsunuz, biliyorsunuz ki Deli Karçar kız kardeşini isteyeniyi öldürür. Bari Bayındır Han’ın tavlısından iki güzel koşucu at getirin, bir keçi başlı geçer aygırı, bir toklu başlı doru aygırı, ansızın kaçma kovalama olursa birisine bineyim, birisini yedekte çekeyim.*” (Ergin, 2021:71) der. Düşündüğü başına gelen Dede Korkut ata binerek hızla kaçır. Görüldüğü üzere dizi senaryosundaki kahramanımız Ciritçi Abdullah’ın sahnelerinde at motifinin yer alması tesadüfi değildir. Ona esin kaynağı olan kişilerin özelliklerinden izlere rastlamak mümkündür.

At motifini ad verme merasimlerinde ödül olarak talep edilen unsur olarak da görmekteyiz. Dirse Han’ın oğlunun kahramanlığı üzerine Dede Korkut’un soylamasında geçen;

“Boynu uzun, büyük cins at ver bu oğlana,

Biner olsun, hünlerlidir.” (Ergin, 2021:24) ifadesinde mükafat olarak “at” istendiği dikkat çekmektedir. O devrin atlı-göçebe, savaşçı yaşantısı içerisinde atın yeri ve kıymeti büyük olduğundan “at” talep edilen şeydir. Manas Destanı’nda atı yine talep edilen, göçebe insanı maddî ve manevî anlamda uçuran unsur olarak görmekteyiz. Oğlu doğduğunda babası Yakup Han, onu terbiye etmesi amacıyla Bakay Han’a teslim ederken şunları söyler:

“İşbu Manas çocuğum Bakay
Sivrilip adam olunca Bakay,
Yelesinden tutup ata binince,
Büyüyüp adam olunca Bakay,
Çenesinden sakal çıkınca Bakay,
O vakit ona bir at bul Bakay,
Gitmek için ona elbise bul Bakay,
At başı gibi Kuran’la Bakay,
Koyun başı gibi kitapla Bakay,

Kıyamet yolunu öğret ona, Bakay,

Sürünün içinde ona kır at ol, Bakay (Kaplan, 2021:71).” At hayatın içinde öylesine önemli yer teşkil etmiştir ki hem yiğidin olmazsa olmazı olarak vakti geldiğinde ona bir at verilmekte hem de çeşitli benzetmeler yapılırken yine at kullanılmaktadır. Bu örneklerde bilge kişilerin hükümdarlara, beylere sözünün geçtiğini, onlara neler yapmaları gerektiği konusunda yönlendirmede bulunduğunu; yeni yetişen hükümdar adayının da her türlü eğitiminden sorumlu olanın yine bilge tipler olduğunu görmekteyiz.

At binmedeki maharetinin yanında Ciritçi Abdullah’ın yaşantısında atın apayrı bir yeri ve değeri vardır. At, onun sahip olduğu en özel ve kıymetli varlığıdır. Ciritçi Abdullah; gençliğinde sahip olduğu atın torunu olan ve kendisi için yerinin ayrı olduğunu belirttiği Yedigâr isimli tayı, torunları Taner, Veysel ve Ramazan’a hediye eder. Bunun gerekçesi Dede Korkut Kitabı’ndaki at hediye etme olayıyla büyük benzerlik göstermektedir. Çünkü mucit torunları kasaba halkı için çok faydalı bir başarıya imza atmış ve kasabaya temiz enerjiden elde edilen elektriği getirmişler, elektrik santrali kurmuşlardır. Ciritçi Abdullah “Elektrik açılışında beni çok onurlandırdınız. Ciritte kazandığım zaman bile böyle duygulanmadıydım. Ben de karınca kararı size bir hediye vermek istedim. Bu tay sizin olsun. Dedenizden bir yedigâr. Siz bakın, siz büyütün. Yedigâr’ın torunu sizin gibi yiğitlere yakışır.” (URL 7) diyerek tayı hediye eder. Asırlar geçmiş, toplumun yaşam biçimi değişmiş ve haliyle toplum için ihtiyaç olan şeyler de değişime uğramıştır. Kahramanlık yapmak bir boğayı alt etmekten, halka temiz ve bedava enerji sunmaya doğru evrilmiştir. Ancak gelenek, özünü korumaktadır. Atalarımızdan yedigâr olan bir gelenek günümüzde yaşamakta, yaşatılmaktadır.

5.2. Ad Verici Olarak Ciritçi Abdullah

Türk kültüründe dönemin şartlarına bağlı olarak “ad verici” profilinde değişim/dönüşüm meydana gelmiştir. Mitolojik dönemin ad vericileri iki gruba ayrılır: 1. Adın Tanrı tarafından verilmesi, 2. Adın Korkut Ata ve Hızır gibi ulu bilgeler tarafından verilmesi (Ögel,2010:98; akt.Kızıloğlu, 2021:49). Birinci tip ad vericiler Tanrı’nın yeryüzündeki bedenleşmiş hali ya da sembolüdürler. Ad verme işi kutsallık arz ettiği için bu rolü aksakallı kocalar üstlenirler. İkinci tip ad vericiler ise Türk geleneğindeki ad alma şartı olan “yiğitlik ve kahramanlık” örneği sergileyenlere ad veren bilge adamlardır. İkinci tip ad verici bilge adam profilinin en önemli kişisi Şamanist unsurlarla yeni dinin kurallarını harmanlayan Dede Korkut’tur. Ad vericiler Dede Korkut’tan önce

Tanrı'nın yeryüzündeki bedenleşmiş hali olarak görülürken Dede Korkut ile birlikte millî bir kişiliğe bürünmüştür. Ad verici bilge adam profili İslamiyet'in etkisiyle birlikte dinî bir yön kazanır. Yeni ad vericiler hem halka dinî ritüelleri uygulatma görevini üstlenirler hem de hayatın manevî önderi olarak halkın içinde kutsiyet kazanırlar. Din ehli kimsenin olmadığı yerlerdeki ad verme görevini, sözü dinlenir olması ve tecrübesinden ötürü ailenin en büyüğü üstlenmektedir (Kızıloğlu, 2021:49-53). İnançlar bağlamında zamanla değişim yaşanmış olsa da ad vericilerde olması gereken ortak özellikler sözünün dinlenir olması, saygıdeğer olması, halk içinde sıradan bir kişi olmamasıdır.

Dede Korkut Kitabı'nda Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek ve Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü boylarda Dede Korkut'un gelip kahramanlara “ad verdiği” görülmektedir. Ad verme ritüeli esnasında Dede Korkut kahramanı över ve onun için dua eder. Örnek olması açısından Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek boyunda geçen soylama kısmı şöyledir:

“... Allah Teala senin oğluna fırsat versin

Sen oğlunu Bamsı'm diye okşarsın

Bunun adı boz aygırlı BamsıBeyrek olsun

Adını ben verdim yaşını Allah versin.” (Ergin, 2021:67).

“Manas destanında, Kara Han torununa bir isim koymak için toy düzenler. Akşam olur ama kimse küçük bebeğe isim koyamaz. Akşamüzeri bir aksakallı dede gelir ve çocuğa “Semetey” adını verir. Yine Manas destanında Er Kıyas bir toy düzenler, çocuğa isim koydurmak ister, ama hiç kimse çocuğa bir isim koymaya yanaşmaz. Akşamüzeri gökten bir ak boz atlı inerek çocuğa “Seytek” ismini koyar ve ortalıktan kaybolur (URL 8).”

Dizinin 35. bölümünde aile halkı ve büyükleri bir araya gelir. Ciritçi Abdullah, bebeğin dedesine kulağına bebeğin ismini okumak isteyip istemediğini sorar. *“Olur mu Ciritçi Abdullah sen burdayken? Bu işin ehli sensin, buyur sen oku.”* şeklinde cevap alır. Ciritçi Abdullah, bebeğin kulağına üç defa ezan okuyarak ismini söyler (URL 9). Yukarıdaki soylamadaki gibi övgüler olmasa da ad verme töreni esnasında herkesin toplanması, saygı duyulan ve işin ehli kabul edilen kişiler olarak destanlardaki aksakallara ve Ciritçi Abdullah'a söz hakkı verilmesi benzerlik göstermektedir. Çünkü dizideki, ad verici bilge adam tipine en uygun kişi Ciritçi Abdullah'tır.

5.3. Etkili İletişim ve Ciritçi Abdullah

Halk anlatılarında bilge tipi özelliği gösteren kişiler her zaman sorun çözücü yönleriyle de ön plana çıkmaktadırlar. Çeşitli engeller ve sorunlar karşısında çözüm üretebilmek hem bilişsel anlamda bir üstünlük ve farklı düşünebilmeyi gerektirir hem de sözü etkili bir şekilde kullanarak karşıdakilere kabul ettirebilmeyi gerektirir. Bu, bilge kişilerin etkili iletişim becerilerine sahip olduklarını ve ikna kabiliyetlerinin yüksek olduğunun bir işaretidir. Sözün erbabı olan bilge şahıslar, insan ilişkilerinde ve insanlar arası iletişimde de kilit isimdir. Toplumun çekindiği, anlamadığı ya da anlaşılamayacağı düşünülen kişilerle iletişim kurma görevi yine onlara düşmektedir. Bu durumu Dede Korkut'tan bir kesitle örneklendirmek mümkündür. Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek boyunda herkesin çekindiği Deli Karçar ile konuşma ve anlaşma sağlayabilme amacıyla uygun görülen kişi Dede Korkut olmuştur. Yine Tepegöz gibi Oğuz ilini perişan eden, Oğuz'un yiğitlerini helak eden bir azgın yaratık ile anlaşma sağlama için seçilip Tepegöz'ün yanına gönderilen kişi Dede Korkut olur (Ergin, 2021:173-174). Bilge kişi diğer insanlardan farklı düşünebilme becerisine sahip olduğundan, insanların halledemeyeceği bazı sorunları giderebilmektedir. Bilge tipinin temsilcisi olarak gördüğümüz Ciritçi Abdullah'ın bu vazifeyi üstlendiği sahnelerden -bizce en etkileyici olanı- Gönül Dağı "Kurban" adlı özel bölümde geçmektedir. Burada belirli bir ismi olmayan, kasabalının "Güneş Toplayan Adam" diye adlandırdığı kişiden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Onu ve hikâyesini bilmeyen kişilerin "deli, divane" gözüyle baktıkları bu kişi aslında gönül gözü açık, insanların hakikâtları göremediklerini söyleyen, ölmüş karısına olan sevgisini hâlâ kalbinde taşıyan bir kişidir. Karısının mezarı karanlık ve yıkık dökük bir harabede olduğu için ona kalburla güneş ışığı toplamaktadır, bunu yaparken sürekli "Tuttum seni, attım içeri." der. Güneşi kalburla toplamasının nedeni de ışığı saflaştırmak ve dünyanın kirinden arındırmaktır. Gönül Dağı "Kurban" adlı bölümde Ciritçi Abdullah, Sefer ve Güneş Toplayan Adam arasında geçen konuşma şu şekildedir:

"Sefer: Biz Gedelli'den geldik, sana kurban eti getirdiydik de..."

Güneş Toplayan Adam: Sen mi getirdin kurban etini?

Sefer: Yok, beraber getirdik.

Güneş Toplayan Adam: Geri götürün o zaman. Oyalamayın beni, çok işim var."

Görüldüğü gibi bu konuşma üzerine adam eti kabul etmemiştir. Burada Ciritçi Abdullah konuşmaya dâhil olur.

“Ciritçi: Biz getirmedik, bu etler bizden değil.

Güneş Toplayan Adam: Kimden o vakit?

Ciritçi: Kimin adıyla kesildiyse ondan. Biz aracıyız sadece.

Güneş Toplayan Adam: Kimin adıyla kesildi peki?

Ciritçi: Güneşin sahibi kimse onun adıyla.

Güneş Toplayan Adam: Kimdir güneşin sahibi?

Ciritçi: Yıldızların ve ayın... Yeryüzünün, gökyüzünün ve onların arasındakilerin...Gözünle gördüğün, görmediğin; aklının yettiği, yetmediği; en küçük zerrelerden en büyük kürelere kadar... Hepsinin yaratani da O'dur, sahibi de... Biz nasıl ki bu tenin, canın emanetçileriysen bunların da emanetçileri.

Güneş Toplayan Adam: (Ağlayarak) Bilen var, bilmeyen var. İkisinin arasında koca bir dağ var. Hadi, koy şuraya da oyalama beni. Benim çok işim var.” (URL 10). Kimle nasıl iletişim kurması gerektiğini bilen Ciritçi Abdullah, herkesle anlaşamayan bir kişinin aklına ve kalbine hitap etmiş ve eti kabul ettirmiştir.

Dede Korkut, kitaptaki bütün anlatıların sonunda ortaya çıkar; kopuzu eşliğinde destan söyler, deyiş der, bazen neşeli havalar çalar, kahramanlar için dua eder ve halka öğüt verir. Yani Dede Korkut boy boylayıp soy soylayan kişidir. Ercilasun, boy boylamak ve soy soylamak terimlerini şu şekilde açıklar:

“Boy boylamak: Boy anlatmak. Dede Korkut’a ait destanî hikayelerden birini anlatmak.

Soy soylamak: Manzum bölümleri (soyları) kopuz eşliğinde söylemek.” (Ercilasun, 2019:640).

Ciritçi Abdullah’ın nazım okurken çaldığı bir kopuzu yoktur ama “soylama”ya benzer şekilde okuduğu şiirler vardır. Bu şiirler okunurken de fon müziği olarak bağlama ezgileri kullanılmaktadır. Ciritçi Abdullah; Yunus Emre’den “İşitin Ey Yarenler” (11. Bölüm), Karacaoğlan’a ait “İncecikten Bir Kar Yağar (20. Bölüm), “Evvel Sen de Yücelerden Uçardın” (32. Bölüm), “Ağlayı Ağlayı Düşüm Yollara”, Âşık Sümmani’den “Deli Gönül ile Düşük Bir Cenge (34. Bölüm), “Ben Razi Değilem Hicrana Gama” (69. Bölüm) “Sendedir” (85. Bölüm), “Çekme Şu Dünyanın Endişesini” (86. Bölüm)”, Muhyiddin Abdal’dan “Gelsin Bizden Can İsteyen” (64. Bölüm), Pir Sultan Abdal’dan “Ayrılık Derdinin Dermanı Nedir?” (66. Bölüm) gibi şiirleri okur. Dede Korkut

Kitabı'nda bahsedilen ile dizide yer alan bu kombinasyon birbiriyle benzeşmektedir. Burada adı geçen şiiirler dizide yaşanan olaylara ve durumlara uygun olarak özenle seçilmiş şiiirlerdir. Halk şiiirleri; şairinin hünerini sergilediği, sözü ustalıkla kullandığı ve anlam yoğunluğuna sahip türlerdir. Böylesi ustaca sözleri dizide bilge tipini temsil eden bir kahramanın sesinden duymak söze daha da anlam ve değer katacaktır. Bu nedenle Ciritçi Abdullah sözünün etkisini güçlendirmek adına şiiirlere başvurmuştur. Kahramanın seslendirdiği şiiirler derlenmiş ve internet ortamlarında bir seçki halinde ilgililerine sunulmuştur.

5.4. Aksakal Ciritçi Abdullah

Aksakal kelimesi “1. Köyün veya mahallenin ihtiyar heyetinde olan kimse. 2.(isim, mecaz) Bir meslekte yaşça, kıdemce ileride ve yetenek bakımından üstün niteliğe sahip olan kimse, duayen. 3. (isim, mecaz) Ermiş, evliya.” (URL 11) anlamlarında kullanılmaktadır. Ciritçi Abdullah hem yaş gereği hem de temsil ettiğini düşündüğümüz bilge kişilerin özelliği gereği dış görünüş itibariyle aksakallı bir ihtiyardır. İçinde bulunduğu toplumun her kesimden insanı mutlaka Ciritçi Abdullah'ın kapısını çalar. Ciritçi Abdullah'a danışanlar; yetişkin, okumuş meslek sahibi olmuş ancak hayata dair çeşitli konularda –aşk, aile, iş, inanç vb.- çıkmaza düşmüş kişilerdir. Ciritçi Abdullah, kendisine başvuran kişilere doğrudan ne yapmaları gerektiğini söylemek yerine onları düşünmeye sevk eder, onları bir yolculuğa davet eder. Bozkırda, hayatın kalabalığından, karmaşasından uzaklarda yaya olarak yapılan yolculuk esnasında Ciritçi Abdullah hikmetli sözler söyler, şiiirler okur, hikâyeler anlatır. Yolculuk esnasında hem kendisinin hem de yanında götürdüğü kişinin omzunda birer heybe bulunur. Yürüyüşe ve heybeye bir anlam yükleyecek olursak hayatımızın bir yolculuk; bu yolculuk esnasında gördüklerimizin, yaşadıklarımızın, tecrübelerimizin heybemizde biriktirdiğimiz şeyler olduğu söylenebilir. Bu yolculuklardan biri “Acziyet Yolculuğu” adı verilen Ciritçi Abdullah ile Serdar'ın yaptığı yürüyüşdür. Ciritçi Abdullah “Bana yüklerimi gemiye bırakmayı öğret, dedin. Ben değil, yol öğretecek sana. Yürünecek yolumuz var. Vira Bismillah.” (URL 12) deyip yola düşer. Benzer yolculukları oğluyula, torunlarıyla ve diğer kahramanlardan bazılarıyla da yapar.

Yolculuk, seyahat; tasavvufta “sefer” olarak adlandırılır ve ayrı bir önem arz eder. Sefer, “Süfilerin nefsi terbiye etmek ve Hakk'a ermek için bedenle veya kalple yaptıkları yolculuk anlamında bir tasavvuf terimi”dir. “Tasavvufta sâlikin nefsinin terbiye etmek ve Hakk'a ermek için yaptığı maddî/bedenî ve mânevî/bâtinî yolculuğu ifade eder.” (URL 13). Dizide geçen yolculuk sahnelerinin ana kaynağı olarak tasavvuftaki

“sefer” anlayışını göstermek yerinde olacaktır. Dizi genel anlamda toplumun kültüründen beslendiği için inanç temellerinde yer alan ve insanların düşünerek doğruya ulaşmasını sağlayacak bu seyahatlerin tasavvuftan esinlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zaten insanların maddî sıkıntılarına manevî desteklerle çözüm bulmak hedeflenmektedir. Bu noktada Ciritçi Abdullah’ın veli tipini de bir miktar temsil ettiği söylenebilir. Kaplan, Türk-İslam kültür ve medeniyetinin oluşumunda velilerin büyük rolü olduğunu söyler. Hatta İslam dininin değerlerini asırlar boyunca taşıyan, yayan ve devam ettiren kimseler olarak velilerin rolünün gazilerden daha büyük olduğunu ifade eder. Ülkelerin fethinde her ne kadar gaziler ön planda görülse de orduların ve geniş halk kitlelerinin manevî gücünü ve hayat felsefesini tesis edenler velilerdir. Onlar, İslam’ın kutsal değerlerini savunurlar, buna aykırı hareket eden maddî iktidar sahipleriyle bile zıtlastıkları görülmüştür. Halk da kendilerine daha yakın gördükleri ve kendilerine yol gösterip yardımcı olan velileri üstün tutmuştur (Kaplan,2021:119). Ciritçi Abdullah; toplumda saygı görmesi, inanç temelli öğütleri, İslam’ın kutsal değerlerini dile getirmesi bakımından bu tipin de bir temsilcisi olarak görülebilir.

Ciritçi Abdullah’ın yolculuk esnasında anlattıkları, söyledikleri İslam’ın özü, Müslümanlığın gereği tevhide işaret etmektedir. Yukarıda bahsedilen “Kurban” özel bölümünde geçen “O’nun adıyla kesildi.” ifadesi buna bir örnektir. Ayrıca Ciritçi Abdullah, Kur’an-ı Kerim’den ayetler de söyler. Ahzab Sûresi 72. ayetin Elmalılı Hamdi Yazır tarafından yapılan meâli şu şekildedir: “*Biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korkular da onu insan yükledi. O gerçekten çok zalim ve çok cahildir.*” (URL 14). Bu ayet, 20. bölümde Ciritçi Abdullah’ın ağzından şöyle aktarılır: “*Allah emaneti dağlara verdi, dağlar yüklenmedi. Allah emaneti gökyüzüne verdi, gök yüklenmedi. Allah emaneti yeryüzüne verdi, yeryüzü yüklenmedi. Allah emaneti insana verdi, insan yükledi. Şüphesiz insan çok cahildir.*” (URL 15).

6. SONUÇ

Sözlü kültür dönemi ürünleri olan destanlardan günümüz TV dizilerine kadar, toplum için büyük önem arz eden bilge tipine rastlanmaktadır. Çünkü destan dönemlerinin coşkunluğuna hayranlık ve hasret duyan toplum bu kişileri yaşatmak istemektedir. İdealize edilmiş bir tip olan bu kimseler halkın manevî bir ihtiyacı olarak görülebilir. Çünkü dilimiz, kültürümüz bizlere “bin bilsek de bir bilene danışmamız” gerektiğini öğretmiştir. Eğitim düzeyi, sosyal statüsü ne olursa olsun

herkesin “danışma mercii” olan saygıdeğer şahıslar vardır. Destanlarda, Dede Korkut boylarında Dede Korkut, İrkıl Ata, Yuşu Hoca, Bakay olarak karşımıza çıkan bu tip günümüz TV dizilerinden “Gönül Dağı”nda Ciritçi Abdullah adlı kişide ete kemiğe bürünmüştür. Genel olarak Türk toplumunun geleneklerini, âdetlerini ele alıp işleyerek seyirci karşısına çıkan bu dizideki Ciritçi Abdullah’ın esin kaynağının yukarıda adı geçen bilge kişiler olduğunu söyleyebileceğimiz pek çok örnek mevcuttur. Tip kavramını toplumsal değerlerin kişiliğe bürünmesi olarak ifade edeceksek Ciritçi Abdullah, 21. yüzyılda, Anadolu’da bozkırın bağrında yaşayan güvenilir, yapıcı, aklıselim, saygıdeğer biri olarak bilge tipinin örneğidir.

KAYNAKÇA

- Aslantaş, M. (2021). Televizyon Dizilerinde İzleyicilere Sunulan Kültürel Ögeler: Gönül Dağı Dizisine Yönelik Bir İçerik Analizi. *PearsonJournal Of SocialSciences&Humanities*, s. 6 (16), 448-456.
- Aydemir, M.A. (2016). Sosyal Alanın Tipleştirilmesi: Toplumsal Tipler. M. Aydemir (Ed.), *Toplumsal tipler* (1. Baskı, ss. 11-32). Açılım Kitap.
- Bars, M. E. (2018). Sözlü Gelenekten Elektronik Döneme Bilgelik Dönüşümü: İrkıl Ata’dan Şahin Ağa’ya. *Millî Folklor Dergisi*, s.117, 120-130.
- Dilek, İ. (2020). “Kült Kavramı ve Söz Kültü” . *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 95:47-77.
- Ercilasun, A.B. (2019). *Nehir Destan Oğuzname (OguzBitig)*. Dergâh Yayınları.
- Ergin, M. (2021). *Dede Korkut Kitabı*. Boğaziçi Yayınları.
- Güvenç, A. Ö. (2014). İnternet Folkloru Üzerine Önerilen Bir Terim: E-Folklor. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.18 (2), 31-46.
- Güvenç, A. Ö., (2020). *Folklor ve Sinema*. Ötüken Yayınları.
- İnan, A. (2017). *Manas Destanı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, M. (2021). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 - Tip Tahlilleri*. Dergâh Yayınları.
- Kızıloğlu, M. (2021). Türklerin Ad Verme Kültüründe Ad Verici Profili. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S.7, s. 45-64.

- Lvova, E.L., Oktyabrskaya, İ.V., Sagalayev, A.M. ve Usmanova, M.S. (2011). *Güney Sibiryâ Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri Simge Ve Ritüel*. (M. Ergun. Çev.) Kömen Yayınları.
- Oğuz, Ö. vd. (2021). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Togan, A.Z.V. (1982). *Oğuz Destanı – Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*. Enderun Yayınları.
- Ulutaş, E. (2016). Kanaat Önderi. M. Aydemir (Ed.), *Toplumsal Tipler* (1. Baskı, ss. 315-338). Açılım Kitap.
- Yıldız Altın, K. (2019). Kült ve Kültür Arasında: Yeni Bir Kült Tanımlamasına Doğru. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2019, Cilt: 12, Sayı: 28, s. 1052-1068.

Web Siteleri

- URL 1, <https://islamansiklopedisi.org.tr/dede-korkut> (Erişim Tarihi: 06.02.2022)
- URL 2, https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6n%C3%BCl_Da%C4%9F%C4%B1 – (Erişim Tarihi: 09.04.2022)
- URL 3, <https://www.cnnturk.com/magazin/gonul-dagi-nerede-gonul-dagi-gercekte-var-mi-gonul-dagi-nerenin-ilcesi> (Erişim Tarihi: 27.02.2022)
- URL 4, https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6n%C3%BCl_Da%C4%9F%C4%B1 (Erişim Tarihi: 08.02.2022)
- URL 5, <https://www.youtube.com/watch?v=JC6EwCQhKhU> (Erişim Tarihi: 04.02.2022)
- URL 6, <https://www.youtube.com/watch?v=jdRL2rGt44s> (Erişim Tarihi: 06.02.2022)
- URL 7, <https://www.youtube.com/watch?v=LJ5gA-8OntQ> (Erişim Tarihi: 06.02.2022)
- URL 8, https://www.academia.edu/20784586/T%C3%9CRK_DESTANLARINDA_B%C4%B0LGE_T%C4%B0P%C4%B0 (Erişim Tarihi: 09.06.2023)
- URL 9, <https://www.youtube.com/watch?v=dwuYOBJfa8M> (Erişim Tarihi: 08.02.2022)
- URL 10, <https://www.youtube.com/watch?v=fozuyNmKTmM> (Erişim Tarihi: 08.02.2022)

- URL 11, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.02.2022)
- URL 12, <https://www.youtube.com/watch?v=v55mEbYz9vU&t=691s>
(Erişim Tarihi: 27.02.2022)
- URL 13, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sefer--tasavvuf> (Erişim Tarihi:
12.02.2022)
- URL 14, [https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?
sure=33&ayet=72](https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=33&ayet=72) (Erişim Tarihi: 20.02.2022)
- URL 15, <https://www.youtube.com/watch?v=lpacJmzc70E> (Erişim
Tarihi: 20.02.2022)